13- KITÂBU'L-IYDEYN
1- Iki Bayram ve Bayramda Süslenmek Hakkinda Bab
2- Bayram Günü Mizraklar ve Kalkanlar(la Oynanmasi) Babi
3- Islam Ahalisi Için Bayramlarin Sünneti (Yani Bayramlarin Yapilacak Isler) Babi
4- Ramazan Bayrami Günü Bayram Namazina Çikistan Önce Birsey Yenilmesi Babi
5- Kurban Bayrami Günü Yemeginin (Bayram Namazindan Sonra) Yenilmesi Babi
6- (Bayram Namazi Için) Minbersiz Olarak Sahra Namazgahina Çikis Babi
7- Bayram Namazina Yayan ve Binekli Gitmek, Namazi Hutbeden Evvel, Ezansiz ve Ikaametsiz Kilmak Babi
8- Hutbe Bayram Namazindan Sonradir Babi
9- Bayramda ve Harem Arazisi Içinde Silah Tasimanin Mekruh Kilinmasi Babi
10- Bayram Namazina Erken Davranmak Babi
11- Tesrik Günlerindeki Ibadet Amelinin Fazileti Babi
12- Mina Günlerinde ve (Dokuzuncu Günü Sabahi) Arafat'a Giderken Tekbir Getirmek Babi
13- Bayram Gününde Harbeye Dogru Namaz Kilinmasi Babi
14- Bayram Günü Imamin Önünde Ucu Demirli Yahud Demirsiz Kisa Mizrak Tasinmasi Babi
15- Temiz Kadinlarin ve Hayizli Kadinlarin (Bayramda) Namaz Kilinacak Yere Çikmalari Babi
16- Çocuklarin Namaz Kilinacak Yere Çikmalari Babi
17- Bayram Hutbesinde Imamin Insanlara Yönelmesi Babi
18- Bayram Namazi Kilinacak Yerdeki Alamet Babi
19- (Erkeklerin Beraberinde Hutbeyi Isitemedikleri Zaman) Imamin Kadinlara Va'z Vermesi Babi
20- Bab : Kadinin Bayramda Disa Giyecek Elbisesi Bulunmadigi Zaman (Nasil Yapacagi)?
21- Hayizli Olan Kadinlarin Namaz Yerinden Uzakça Durmalari Babi
22- Kurban Bayrami Günü Namaz Kilma Yerinde Nahr ve Zebh Yapmak Babi
23- Bayram Hutbesi Esnasinda Imamin ve Insanlarin Kelam Etmesi ve Imam Hutbe Yaparken (Dinden) Herhangi Birsey Soruldugu Zaman Sorana Cevab Vermesi Babi
24- Bayram Günü Namaz Yerinden Dönerken (Gittigi Yoldan) Baska Yol Tercih Eden Kimse Babi
25- Bab: Cemaatle Bayram Namazi Kilmayi Kaçiran Kimse Iki Rek'at Namaz Kilar
26- Bayram Namazindan Önce ve Sonra Nafile Namaz (Kilinip Kilinmayacagi) Babi

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

13- KITÂBU'L-IYDEYN

(Iki Bayram Namazi Kitabi)

1- Iki Bayram ve Bayramda Süslenmek Hakkinda Bab [1]

1-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Umer ibn Hattâb çarsida satilmakta olan kalin ipekten bir kaftan aldi. Müteakiben o kaftani alip Rasûlullah'a getirdi ve: Yâ Rasûlallah, bu kaftani satin al

da bayramda ve elçiler geldigi vakitler giyinip onunla süslen, dedi [2]. Rasûlullah da ona: "Bu ancak (âhiretten) nasibi olmayan kimsenin giyecegi libâstir" buyurdu. Bundan sonra Umer Allah'in diledigi kadar ikaamet etti. Sonra Rasûlullah ona dîbâcdan dokunmus bir kaftan yolladi. Umer bu kaftanla geldi ve onu Rasûlullah'a getirdi de: Yâ Rasûlallah! Sen, bu ipekli cübbe âhirette nasibi olmayan kimsenin giyecegidir, buyurmustun; böyle iken simdi bana bu ipekli cübbeyi gönderdin! dedi. Rasûlullah (S) da ona cevaben: "Onu satarsin ve bedeliyle bir hacetini görürsün" buyurdu [3].

2- Bayram Günü Mizraklar ve Kalkanlar(la Oynanmasi) Babi

2-.....Âise (R) söyle demistir: (Bayram günlerinin birinde) Rasûlullah yanima girdi. O esnada benim yanimda Buâs harblerine âid ezgileri (def çalarak) okuyan iki kiz vardi. Yatagina uzanip yüzünü çevirdi. Derken Ebû Bekr de girdi ve: Peygamber'in yaninda seytân mizmâri mi? diyerek beni azarladi [4]. Rasûlullah hemen ona döndü ve: "Onlari birak" buyurdu [5]. Babamin zihni baska sey ile mesgul olunca ben kizlara isaret ettim, onlar da disari çiktilar. Yine bir bayram günü siyahiler kalkanlar ve mizraklarla oynuyorlardi. Ya ben Pey-gamber'den (bakmaga izin) istedim, yâhud kendiliginden: "Bakmak arzu ediyor musun?" dedi. Ben: Evet (istiyorum), dedim. Hemen beni arkasinda yanagim yanagi üzerine gelecek sekilde ayak üstü di-keltti ve: "Haydin Er/ide ogullari!" dedi. Nihayet bakmaktan usandigimda: "Artikyeter mi?" diye sordu. Ben: Evet, dedim. "Öyleyse git" buyurdu [6].

3- Islam Ahalisi Için Bayramlarin Sünneti (Yani Bayramlarin Yapilacak Isler) Babi

3-.....el-Berâ (R) söyle demistir: Ben Peygamber(S)'den hutbe söylerken isittim; söyle buyurdu: "Bu günümüzde yapacagimiz ilk sey namaz kilmamizdir. Ondan sonra (evlerimize) dönmemiz ve kurbân kesmemizdir. Her kim böyle yaparsa muhakkak bizim sünnetimize uygun is yapmis olur"[7].

4-.....Âise (R) söyle demistir: Benim yanima Ebû Bekr girdi. O sirada benim yanimda Ensâr kizlarindan iki kiz vardi ki, bunlar Buâs harbinde Ensâr'm birbirleri hakkinda söyledikleri siirleri tegan-nî ediyorlardi. Âise dedi ki: Bu iki kiz tegannîyi san'at ve âdet edinmis kizlar da degil idiler. Ebû Bekr: Rasûlullah'in evinde seytân mizmârlari mi? dedi. Bu da bir bayram gününde olmustu. Rasûlul-lah (S) ona: "Yâ Ebâ Bekr, her kavmin bayrami vardir; bu da bizim bayramimizdir" buyurdu [8].

4- Ramazan Bayrami Günü Bayram Namazina Çikistan Önce Birsey Yenilmesi Babi

5-.....Bize Huseym tahdîs edip söyle dedi: Bize Enes'in oglu Ebû Bekr'in oglu TJbeydullah, dedesi Enes'ten haber verdi. Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) ramazân bayrami günü birkaç tane hurma

yemeden, bayram namazina çikmazdi, demistir [9]. Murecce' ibnu Recâ da söyle dedi: Bana Ubeydullah tahdîs edip söyle dedi: Bana Enes: Peygamber'in bu hurmalari tek adetli olarak yer idigini tahdîs etti [10].

5- Kurban Bayrami Günü Yemeginin (Bayram Namazindan Sonra) Yenilmesi Babi

6-.....Enes (R) söyle demistir: "Peygamber (S): "Herkim bayram namazindan evvel kurbânim kesmis ise tekrar etsin" buyurdu. Bunun üzerine bir kimse ayaga kalkti da: Bu, et yemek arzu olunan bir gündür, dedi ve komsularinin fakirlik ve ihtiyâçlarini zikretti. Peygamber (komsularinin fakirligi hakkindaki sözlerinde) o zâti tasdîk etti gibi oldu. O zât: Benim yanimda, et için kesilecek iki davardan bana daha sevgili olan yasma girmemis bir çepis var, dedi [11]. Peygamber o zâta bu çepisi kurbân etmesine izin verdi. Artik ben, bu ruhsat ondan baskalarina da sirayet etti mî, yâhud etmedi mi; bilmiyorum [12].

7-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) söyle demistir: Peygamber (S) kurbân bayrami günü bayram namazindan sonra bize hutbe yapti da: "Her kim bizim bu namazimizi kilar, (ondan sonra) kesecegimiz kurbâni keserse, kurbân (sünnetin)e uygun is yapmis olur. Her kim de kurbânini namazdan evvel keserse, kurbanlik namazdan evvel kesilmis olur ve onun için kurbân (sevabi) yoktur" buyurdu. Bunun üzerine Berâ ibnu Âzib'in dayisi Ebû Burde ibnu Niyâr: Yâ Rasûlallah! Ben^ davarimi namazdan evvel kurbân etmis bulundum. Bu günün yeme içme günü oldugunu bildim de, davarimin evimde bogazlanan ilk davar olmasini arzu ettim. Bu sebeble davarimi kestim de namaza gelmeden evvel sabah yemegini yedim, dedi. Rasûlullah: "Senin bu davarin (kurbân davari degil), yalniz yenecek et davaridir" buyurdu. Ebû Burde: Yâ Rasûlallah, bizim henüz yasina basmamis disi bir çepisimiz vardir ki, o bana iki davardan daha sevgilidir. (Onu kes-sem) benim için kurbân olarak yeter mi? dedi. Rasûlullah: "Evet, lâkin senden sonra hiçbir kimse için yeîmiyecektir" buyurdu [13].

6- (Bayram Namazi Için) Minbersiz Olarak Sahra Namazgahina Çikis Babi

8-..... Ebû Saîd Hudrî (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) ramazân bayrami günü ile kurbân bayrami gününde namazgaha çikardi [14]. Ilk basladigi sey namaz olurdu. Sonra namazdan çikar, cemâat (olduklari hey'ette) safflarmda otururlarken ayaga kalkar, onlara yönelerek kendilerine va'z eder, tavsiyelerde bulunur ve emirler verirdi. Hattâ o esnada bir askerî birlik göndermek isterse gönderir, yâhud baska bir seyin yapilmasini emredecek olursa emreder ve ondan sonra namazgahtan Medine'ye dönerdi. Ebû Saîd söyle dedi: Insanlar (sünnete uygun olarak) hep böyle yapip dururlarken, nihayet ya bir kurbân bayraminda veya bir ramazân bayrami gününde Mervân ibn Hakem ile birlikte namazgaha çiktim. O zaman Mervân, Medîne Emîri idi. Namazgaha geldigimizde bir de baktim ki, orada Kesîr ibnu's-Salt'in bInâ ettigi bir minber var. Bir de gördüm

ki, Mervân namazi kildirmadan evvel o minberin üzerine yükselmege davraniyor! Ben hemen (mâni' olmak için) elbisesinden yakalayip çektim. O da beni çekti. Nihayet o (benden kurtulup) minbere çikti ve namazdan evvel hutbe îrâd etti. Ben ona:

— Vallahi siz (Rasûl'ün sünnetini) degistirmis oldunuz, dedim [15]. O:
— Yâ Ebâ Saîd, senin o bildigin sey gitmistir (yânî onun hükmü kalmamistir), dedi.
Ben de:

— Benim bildigim sey, (dedigine göre) bilmedigim seyden vallahi daha hayirlidir, dedim [16].
Bunun üzerine Mervân:
— Namazdan sonra insanlar (bizi dinlemek üzere) karsimizda oturmayacaklari için, ben hutbeyi namazdan evvele aldim, dedi [17].

7- Bayram Namazina Yayan ve Binekli Gitmek, Namazi Hutbeden Evvel, Ezansiz ve Ikaametsiz Kilmak Babi [18]

9-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S), kurbân bayraminda ve ramazân bayraminda (evvelâ) bayram namazini kildirir, sonra namazin ardindan da hutbe yapardi [19].

10-..... Bize Hisâm (ibn Yûsuf) haber verdi. Onlara da Ibnu
Cureyc haber verip söyle demistir: Bana Atâ, Câbir ibn Abdillah'tan haber verdi. Atâ söyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah'tan isittim, söyle diyordu: Peygamber (S) ramazân bayrami günü namaz yerine çikti da hutbeden evvel namaza basladi [20].
Ibn Cureyc söyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki Ibn Abbâs Abdullah ibn Zubeyr'e bey'at olundugu ilk zamanlarda ona: Ramazân bayrami günü bayram namazi için ezan okunmazdi; hutbe de muhakkak namazdan sonradir, diye haber göndermistir [21].
(Yine ibn Cureyc, ayni senedle söyle dedi:) Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Ibn Abbâs ile Câbir ibn Abdillah'tan söyle haber verdi: Onlar: Peygamber zamaninda ne ramazân bayrami gününde, ne de kurbân bayrami gününde (bayram namazi için) ezan okunmazdi, demislerdir.
Yine ayni isnâdla Câbir ibn Abdillah'tan: Atâ söyle demistir: Ben Câbir'den isittim; o söyle diyordu: Peygamber (S) ayaga kalkti ve namaza basladi. Sonra namazin ardindan insanlara hutbe yapti. Allah'in Peygamber'i hutbeyi bitirince, bulundugu yüksekçe yerden indi; ve kadinlarin yanina geldi. Bilâl'in eline dayanarak kadinlara va'z etti. Bilâl ihramini açmisti. Kadinlar o elbisenin içine sadaka atip duruyorlardi.
Seneddeki râvî Ibn Cureyc söyle dedi: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a: Bu günde imâmin hutbeyi bitirince kadinlar tarafina gidip, onlara va'z ve nasîhatte bulunmasini, üzerine vâcib görüyor musun? diye sordum. Atâ: Bu onlar üzerinde elbette bir hakktir. Bunu yapmamakla bilmem ki ellerine ne geçer? cevâbini verdi [22].

8- Hutbe Bayram Namazindan Sonradir Babi [23]

11-..... Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr, Umer ve Usmân (Allah onlardan râzî olsun) ile birlikte bayram namazinda hâzir bulundum. Bunlarin hepsi de namazi hut-beden evvel kilarlardi.

12-.....Ibn Umer (R): Rasûlullah (S), Ebû Bekr, Umer (R) her iki bayram namazini hutbeden evvel kilarlardi, demistir [24].

13-..... Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) ramazân bayrami günü yalniz iki rek'at namaz kildirdi; ondan evvel de, sonra da hiçbir namaz kilmadi. Sonra yaninda Bilâl oldugu hâlde kadinlarin bulunduklari yere geldi, onlara sadaka vermeyi emretti. Kadinlar atmaya basladilar. Kadin taifesi artik halkalarini, gerdanliklarini (BilâFin etegi içine) atiyor, atiyordu [25].

14-.....el-Berâ ibn Âzib (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Bu günümüzde yapacagimiz ilk sey namaz kilmamizdir. Ondan sonra evlerimize dönüp kurbân kesmemizdir. Her kim böyle yaparsa, bizim sünnetimize uygun is yapmis olur. Her kim de namazdan evvel bogazlarsa, bu yalniz ehline takdim ettigi bir et demek olup, kurbân ibâdeti ile hiçbir münâsebeti yoktur". Rasûlullah'm bu sözleri üzerine Ensâr'dan Ebû Burde ibnu Niyâr denilen bir zât:
— Yâ Rasûlallah! Ben (davarimi namaza gelmeden önce) kesmis bulundum. Bende yasina girmis keçiden daha iyi bir çepis vardir, dedi.
Rasûlullah ona:
— "Dedigin çepisi onun yerine kurbân et. Lâkin sonra da böylesi hiçbir kimse için kifayet etmiyecek -yâhud: kurbân yerine geçmiyecektir"- buyurdu [26].

9- Bayramda ve Harem Arazisi Içinde Silah Tasimanin Mekruh Kilinmasi Babi [27]

Ve Hasen Basrî de: Müslümanlar, bir düsman saldirisindan korkulari olmadikça, bayram günü silâh tasimaktan nehyolunmuslardir, demistir [28].

15-.....Saîd ibn Cubeyr söyle demistir: Mizrak demiri tabaninin çukuruna dokunup da ayagi üzengiye yapistigi zaman, ben Ibn Umer'in yaninda idim. Hemen deveden indim ve mizragi ayagindan çikardim. Bu vak'a Minâ'da oldu. Haccâc'a haber ulasti da Haccâc, Ibn Umer'i yoklamaya geldi. Haccâc: Ah seni yaralayan kimdir, bilseydik! dedi. Ibn Umer: Beni yaralayan sensin, dedi. Haccâc: Bu nasil söz? dedi. O da: Silâh tasinmayacak bir günde silâh tasittin ve Harem'e silâh girmezken, oraya sen silâh soktun, cevâbini verdi [29].

16-.....Saîd ibn Amr söyle demistir: Haccâc, îbn Umer'in yanina yoklamak için girdi, ben de onun

yaninda idim. Haccâc: O (yâ-nî îbn Umer) nasildir? dedi. Ibn Umer: Iyidir, dedi. Haccâc: Seni kim yaraladi? dedi. Ibn Umer de (Haccâc'in bizzat kendisine ta'rîz ederek): Beni, silâh tasimak halâl olmayan bir günde silâh tasimayi emreden kimse yaraladi, dedi. Ibn Umer bu sözüyle Haccâc'i kasde-diyordu [30].

10- Bayram Namazina Erken Davranmak Babi

Ve Abdullah ibn Busr: Su muhakkak ki, bizler su saatte bayram namazini bitirmistik, demistir. Bu bitirme vakti de (kerahet vaktinin geçtigi) nafile kilma zamanidir [31].

17-.....el-Berâ (R) söyle demistir: Peygamber (S) kurbân bayrami günü bizlere hutbe yapip söyle buyurdu: "Bu günümüzde yapmaya baslayacagimiz ilk sey, namaz kümamizdir. Ondan sonra (evlerimize) dönmemiz ve kurbân kesmemizdir. Her kim böyle yaparsa, bizim sünnetimize uygun is yapmis olur. Her kim de namaz kilmadan evvel hayvani keserse, bu ancak acele edip ehline verdigi bir etten ibaret olmus olur; kurbân ibâdeti ile hiçbir münâsebeti olmaz". Peygamber'in bu sözleri üzerine dayim Ebû Burde ibnu Ni-yâr ayaga kalkti da:
— Yâ Rasûlallah! Ben davarimi namaz kilmadan evvel kesmis bulundum. Bende yasma girmis keçiden daha iyi bir çepis vardir, dedi.
Rasûlullah:
— "Dedigin çepisi onun yerine kurbân et -yâhud: Onu kes-. Lâkin (yasina girmemis olan böyle) bir çepis, senden sonra hiçbir kimse için kifayet etmeyecektir" buyurdu [32].

11- Tesrik Günlerindeki Ibadet Amelinin Fazileti Babi

Ibn Abbâs: "Ve*z-kurûllâhe fî eyyâmin maHûmâtin", zu*l-hicce'nin ilk on günüdür; "Ve'l-eyyâmu'l-ma'dûdâtu" ise tesrik günleridir, demistir[33]
Ibn Umer ile Ebû Hureyre, on günler içinde çarsiya çikarlar, yüksek sesle tekbîr alirlardi; isiten insanlar da onlarin tekbîrlerine uyup yine yüksek sesle tekbîr alirlardi[34]
Muhammed ibn Alî el-Bâkir da (bu günlerde yalniz farzlardan sonra degil) nafile namazdan sonra da tekbîr alirdi [35].
18-..... Bize Su'be, Süleyman ibn Mihrân'dan; o da Müslim el-Batîn'den; o da Saîd ibn Cübeyr'den; o da îbn Abbâs'tan; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "On günlerdeki iyi ameller, bu günler dekinden, yâni tesrik günlerindekilerden daha faziletli degildir" buyurdu. Sahâbîler: Cihâd da mi (daha faziletli degil)? dediler. Peygamber: "Cihâd da; meger ki Bîr kimse (Allah yolunda ci-hâda) çikip canini ve malini tehlikeye atar da hiçbir seyi geri getiremez olursa" buyurdu [36].

12- Mina Günlerinde ve (Dokuzuncu Günü Sabahi) Arafat'a Giderken Tekbir Getirmek Babi

Ve Umer ibn Hattâb (R), Minâ'daki kubbesinde (küçük çadirinda) tekbîr alirdi da, mescid ahâlîsi bunu isitir; onlar da tekbîr alirlar, çarsi pazarda onlar da tekbîre baslarlardi ve nihayet bütün Minâ, tekbîr sadâlariyle sarsilirdi [37].

Ve Ibn Umer de o günlerde, yânî Minâ günlerinde tekbîr alir dururdu. Namazlardan sonra da, yataginda da, fustâtinda da (otaginda da), oturdugu yerde de, yürüdügü yerlerde de; o günlerin hepsinde tekbîr alirdi [38].

Ve müzminlerin annesi Meymûne (öl. 51) de nahr gününde, yânî kurbân kesme gününde tekbîr alirdi [39].

Ve kadinlar tesrik günlerinde Ebân ibn Usmân'in ve Umer ibn Abdilazîz'in ardindan erkeklerle beraber mescidde tekbîr alirlardi [40].

19-.....Bize Mâlik ibnu Enes tahdîs edip söyle dedi: Bana Muhammed ibnu Ebî Bekr es-Sakafî tahdîs edip söyle dedi: Ben Minâ'-dan Arafat'a dogru yürüdügümüz sirada Enes'e telbiyenin key-fiyetinden sordum. Sizler Peygamber (S) ile beraber iken nasil yapardiniz? dedim. Enes: Lebbeyk okuyan lebbeyk okur, inkâr edilmezdi; tekbîr getiren tekbîr getirir, inkâr olunmazdi (yânî hiç kimse tarafindan kendisine niçin telbiye ediyorsun, yâhud niçin tekbîr aliyorsun denilmezdi), dedi [41].

20-.....Ümmü Atiyye (R) söyle demistir: Biz kadinlara, bayram günü namazgaha çikmamiz, hattâ bulunduklari ev köselerinden bakire kizlara ve hayizli kadinlara varincaya kadar namazgaha çikar-mamiz emredilirdi de, kadinlar erkeklerin arka tarafinda olurlar, onlarin tekbîr getirmelerine uyup tekbîr getirirler ve onlarin duâlariyle duâ ederlerdi. Onlar bu bayram gününün bereketini ve pakligini (yâ-nî günâhlardan temizlenmeyi) umud ederlerdi [42].

13- Bayram Gününde Harbeye Dogru Namaz Kilinmasi Babi

21-.....BizeUbeydullah, Nâfi'den; o da îbn Umer'den tahdîs etti (o, söyle demistir): Ramazân bayrami ve kurbân bayrami günü (namazgahta), Peygamber'in önüne bir harbe dikilirdi. Ondan son-ra Peygamber (o harbeye dogru) bayram namazini kildinrdi.

14- Bayram Günü Imamin Önünde Ucu Demirli Yahud Demirsiz Kisa Mizrak Tasinmasi Babi

22-.....Ibnu Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) namazgaha, önünde kisa bir mizrak tasinir hâlde giderdi. Bu mizrak namazgahta Peygamber'in ön tarafina dikilirdi. Peygamber de o mizraga dogru yönelerek namazi kildinrdi.

15- Temiz Kadinlarin ve Hayizli Kadinlarin (Bayramda) Namaz Kilinacak Yere Çikmalari Babi

23-.....Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti. Ümmü Atiyye (R): Bizlere, henüz kocaya gitmemis taze kizlari, perde arkasinda yasayan kadinlari (namaz kilinacak yere) çikarmamiz emrolundu, demistir. Ve yine Eyyûb'dan; o da Hafsa bintu Sîrîn'den, Muhammed'in hadîsi tarzinda rivayet etti. Eyyûb, Hafsa hadîsinde sunu ziyâde etti: Eyyûb yâhud Hafsa söyle rivayet etmistir: Taze kizlari ve perde arkasinda yasayan kadinlari (çikarmamiz) ve hayizli kadinlar namaz yerinden uzakça dursunlar (diye bize emredildi) [43].

16- Çocuklarin Namaz Kilinacak Yere Çikmalari Babi

24-...."... Bize Sufyân (es-Sevrî), Abdurrahmân (ibn Âbis)'dan tahdîs etti. O söyle demistir: Ben Ibn Abbâs'tan isittim, söyle dedi: Ben bir ramazân bayrami yâhud kurbân bayrami günü Peygamber'-in maiyyetinde namazgaha çiktim. Peygamber bayram namazini kildirdi, sonra hutbe yapti, ondan sonra da kadinlarin bulundugu yere geldi de, kadinlara va'z etti, onlara hatirlatmalar yapti ve sadaka vermelerini emreyledi [44].

17- Bayram Hutbesinde Imamin Insanlara Yönelmesi Babi

EbûSaîd: Peygamber (S) insanlara karsi ayakta dikildi, dedi [45].

25-.....el-Berâ (R) söyle demistir: Peygamber (S) kurbân bayrami günü Bakî'a çikti da iki rek'at bayram namazini kildirdi. Sonra yüzünü bize döndürdü ve söyle buyurdu: "Bu günümüzde ibâdeti-mizin ilki namaza baslamamizdir. Ondan sonra (evlerimize) dönüp kurbân kesmemizdir. Herkim böyle yaparsa, iste o bizim sünnetimize uygun is yapmistir. Her kim ondan evvel bogazlarsa, o ancak acele edip ailesine verdigi bir sey olmus olur, kurbân ibâdeti ile hiçbir münâsebeti olmaz"- Bu söz akabinde bir kimse: Yâ Rasûlallah, ben davarimi namazdan evvel kesmis bulundum. Benim yanimda yasina girmis keçiden daha iyi bir çepis vardir, dedi. Rasûlullah: "O çepisi kes; fakat böylesi senden sonra hiçbir kimse için kâjî gelmez" buyurdu [46].

18- Bayram Namazi Kilinacak Yerdeki Alamet Babi

26-.....Bana Abdurrahmân ibnu Abis tahdîs edip söyle dedi: Ben Ibn Abbâs(R)'tan isittim. Ona birisi tarafindan: Sen Peygam-ber'le birlikte bayram namazinda hâzir bulundun mu? diye soruldu. Ibn Abbâs: Evet (bulundum). O'na olan yakinligim olmasaydi, yasimin küçüklügünden dolayi orada bulunamayacaktim. Peygamber namaz yerine çikti, nihayet Kesîr ibnu's-Salt'in evinin hizasindaki alâmetin (sütunun) yanina geldi [47]. Ve bayram namazim kildirdi. Sonra orada hutbe yapti. Ondan sonra da yaninda Bilâl oldugu hâlde kadinlarin bulundugu tarafa geldi. Kadinlara va'z etti, hatirlatmalar yapti ve onlara sadaka vermelerini emir buyurdu. Bu emir akabinde ben kadinlari gördüm ki, onlarin herbiri elleri üzerindeki seyleri uzatiyor, onu Bilâl'in elbisesi için atiyorlardi.

Sonra Peygamber, Bilâl ile birlikte kendi evine gitti.

19- (Erkeklerin Beraberinde Hutbeyi Isitemedikleri Zaman) Imamin Kadinlara Va'z Vermesi Babi

27-.....Bize Ibn Cureyc tahdîs edip söyle dedi: Bana Atâ, Câbir ibn Abdillah'tan haber verip söyle dedi: Ben Câbir'den isittim, Peygamber (S) ramazân bayrami günü ayaga kalkip, bayram namazi kildirdi. Yânî evvelâ namazla ise basladi. Sonra hutbeyi yapti. Peygamber hutbeyi bitirince bulundugu yerden indi ve kadinlarin yanina geldi. Bilâl'in eline dayanarak kadinlara va'z etti. Bilâl elbisesini açmisti. Kadinlar sadakalarini onun içine atip duruyorlardi. Râvî Ibn Cureyc: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a: Kadinlarin bu verdikleri ramazân bayrami zekâti mi idi? diye sordum. Atâ: Hayir, lâkin o zamanda vermekte olduklari bir sadaka idi. Herbir kadin kendi gümüs halkalarini atiyor, hepsi de atiyorlardi, dedi [48].
Ibn Cureyc: Ben yine Atâ'ya: Sen imâmin hutbeyi bitirince kadinlar tarafina gidip, onlaraiva'z ve hatirlatma yapmasini imâm üzerinde bir hakk görüyor musun? dedim. Atâ: Bu, onlar üzerinde elbette bir hakktir. Bunu yapmamakla bilmem ki ellerine ne geçer! dedi.
Ibn Cureyc (yine yukariki isnâdla) söyle dedi: Ve bana Hasen ibn Müslim, Tâvûs'tan; o da Ibn Abbâs'tan haber verdi. O söyle demistir: Ben, Peygamber (S) ile, ondan sonra Ebû Bekr ile, Umer ile ve Usmân ile birlikte ramazân bayrami namazinda hâzir bulundum. Hepsi de namazi hutbeden evvel kilarlardi. Sonra namazi kilmalarinin ardindan hutbe yapilirdi. Peygamber (S) hutbeden sonra yerinden çikti. (Cemâat dagilmadan, bilhassa kadinlar çekilmeden erkekler çikmasinlar diye) mübarek eliyle oturun diye isaret etmesi hâlâ gözümün önündedir. Sonra (oturmakta olan) erkeklerin safflarini yararak gelip, kadinlarin safflanna kadar gitti. Bilâl de beraberinde idi. . Oraya varinca su âyeti okudu:
"Ey Peygamber, mü'min kadinlar sana gelip de Allâhu TaâW-ya hiçbir seyi ortak kosmamak, hirsizlik yapmamak, zina etmemek, evlâdlarini öldürmemek, baskasinin çocugunu kocalarina yapistirma iftirasinda bulunmamak, hiçbir iyi iste sana muhalefet etmemek üzere bey 'at etmek isterlerse, bu sartlar dâiresinde sen de onlarin bey 'atini kabul et ve kendileri için Allah'tan magfiret iste. Çünkü Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (ei-Mümtehine: 12).
Sonra bu âyetin okumasini bitirdigi zaman: "Sizler bu bey 'at üzere sabit misiniz?" diye sordu. Içlerinden, kim oldugunu râvîHasen'-in bilmedigi, yalniz bir tek kadin; Evet, dedi. Ondan baskasi cevâb vermedi [49]. Onun üzerine; "Madem ki öyledir, sadaka verin" buyurdu. Bilâl elbisesini yaydi da sonra: Gelin, anam babam size feda olsun, haydi getirin atin, dedi [50]. Kadinlar da halkalarini, yüzüklerini Bilâl'in ihrami içine atmaya basladilar.

Abdurrazzâk: el-Fetahu, büyük halkalardir; Câhiliyyet'te vardi, demistir [51].

20- Bab : Kadinin Bayramda Disa Giyecek Elbisesi Bulunmadigi Zaman (Nasil Yapacagi)? [52]

28-.....Bize Eyyûb, Hafsa bintu Sîrîn'den tahdîs etti. O söyle demistir: Biz taze kizlarimizi bayram gününde namaz yerine çikmalarindan men' eder idik. Basra'ya bir kadin geldi ve Halef ogullan kasrina indi [53]. Ben de o kadinin yanina geldim. O kadin, kiz kardesinin kocasinin Peygamber ile birlikte on iki gazvede bulundugunu, kiz kardesinin de bizzat bunlardan alti gazvede kocasiyle beraber bulundugunu, onun "Biz hastalara bakiyor ve yaralilara ilâç yapiyorduk" dedigini rivayet ettikten sonra dedi ki: Kiz kardesim: Yâ Rasûlallah, bizden herhangi birimizin cilbâbi yânî örtünecek dis elbisesi olmazsa, namaz yerine çikmamasinda be's var mi? diye sormus. Rasûlul-lah da: "Diger bir kadin arkadasi kendi ciîbâblarindan birini ona giydirsin de bu kadin hayir (meclislerin) de ve mü'minlerin duasinda hâzir bulunsun buyurmustur [54].

Hafsa bintu Sîrîn söyle dedi: Ümmü Atiyye buraya geldiginde ben onun yanina geldim ve: Böyle böyle buyurdugunu sen Peygam-ber'den isittin mi? diye sordum. Ümmü Atiyye söyle dedi: Babam O'na feda olsun, evet isittim. -Ümmü Atiyye ne zaman Peygamber'i ansa, muhakkak bi-ebî, yânî O'na babam feda olsun der idi- Peygamber (S): "Perde sahibi olan genç kizlar -yâhud: Genç kizlar ve perde sahibi olan hanimlar (râvî Eyyûb terdîdli söylemistir)- ve ha-yizli kadinlar namaz yerine çiksinlar; ve kadinlar da hayir (meclislerince ve mü'minlerin duasinda hâzir bulunsunlar; yalniz hayizli kadinlar namaz yerinden uzakça dursunlar" buyurdu.

Hafsa dedi ki: Ben Ümmü Atiyye'ye: Hayizlilar da mi? dedim. Ümmü Atiyye: Evet, bu hayizli kadinlar Arafat'ta ve fulân fulân yerlerde hâzir bulunmuyorlar mi? diye cevâb verdi [55].

21- Hayizli Olan Kadinlarin Namaz Yerinden Uzakça Durmalari Babi [56]

29-.....Ümmü Atiyye (R) söyle dedi: Bize namaz yerine çikmamiz ve hayizhlari, genç kizlari ve perde sahibi kadinlari çikarmamiz emredildi. -Ibn Avn sekk ederek: Yâhud, perde sahibi olan genç kizlari, dedi.- Hayizli kadinlara gelince, onlar da müslümânlarin cemaatinda ve (topluca yaptiklari) dualarinda hâzir bulunurlar ve müslümânlarin namaz kildiklari yerden biraz ayri dururlardi [57].

22- Kurban Bayrami Günü Namaz Kilma Yerinde Nahr ve Zebh Yapmak Babi [58]

30-.....îbn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) namaz kilma yerinde -kurbân edilecek hayvani- nahr veya zebh eder idi [59].

23- Bayram Hutbesi Esnasinda Imamin ve Insanlarin Kelam Etmesi ve Imam Hutbe Yaparken (Dinden) Herhangi Birsey Soruldugu Zaman Sorana Cevab Vermesi Babi

31-.....el-Berâ ibn Âzib (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) kurbân bayrami günü bayram namazinin ardindan bize hutbe yapti da söyle buyurdu:

"Her kim bizim bu namazimizi kilar ve (ondan sonra) kesecegimiz kurbâni keserse muhakkak kurbân sünnetine uygun is yapmis olur. Her kim de kurbânini namazdan evvel keserse, o, eti yenmek için kesilmis bir davar olmus olur".
Bunun üzerine Ebû Burde ibn Niyâr ayaga kalkip söyle dedi: Yâ Rasûlallah, yemîn olsun ki, ben namaza çikmadan evvel davari kesmis bulundum. Ve bu günün yeme içme günü oldugunu bildim de, artik acele ettim, hem kendim yedim, hem aileme ve komsularima yedirdim. Rasûlullah da: "Bu, eti yenmek için kesilmis bir davar olmustur" buyurdu. Ebû Burde: Benim yanimda yasina girmemis disi bir çepis vardir ki, o bence iki et davarindan daha iyidir. (Onu kesecek olsam) benim adima kurbân yerine yeter mi? dedi. Rasûlullah: "Evet, lâkin senden sonra hiçbir kimse için yetmiyecektir" buyurdu [60].

32-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) kurbân günü bayram namazini kildirdiktan sonra hutbe yapti da, bayram namazindan evvel kesmis olan kimseye kurbânini tekrar kesmesini emretti. Bunun üzerine Ensâr'dan bir zât -ki Ebû Burde'dir- ayaga kalkti da:
— Yâ Rasûlallah, benim bir takim komsularim vardir.
O zât, ya komsularda açlik vardir, veyâhud da onlarda fakîrlik vardir dedi de, söyle devam etti:
— Ve ben namazdan evvel davarimi kesmis bulundum. Benim yanimda yasina basmamis bir disi oglak daha vardir ki, o, bana iki et davarindan daha sevgilidir, dedi.
Rasûlullah da bu zâta, o keçi oglagini kurbân etmek hususunda ruhsat verdi [61].
33-.....Cundeb (ibn Abdillah el-Becelî-R) söyle demistir: Peygamber (S) kurbân kesme günü bayram namazini kildirdi, sonra hutbe yapti, ondan sonra kurbân kesti de: "Her kim namazi kilmadan evvel kurbân kestiyse, onun yerine baska bir kurbân daha kessin. Her kim-de kesmemis ise Bismillah ile kessin" buyurdu [62].

24- Bayram Günü Namaz Yerinden Dönerken (Gittigi Yoldan) Baska Yol Tercih Eden Kimse Babi

34-.....Bize Ebû Tumeylete Yahya ibnu Vâdih, Fulayh ibn Süleyman'dan; o da Saîd ibnu'l-Hâris'ten; o da Câbir'den haber verdi. Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) bayram günü olunca (namaz yerine gitmek için) baska yol, (oradan dönmek için de baska yol) ter-cîh eder idi, demistir.
Bu hadîsi, Yûnus ibnu Muhammed de, Fulayh'tan; o da Saîd'-den; o da Ebû Hureyre'den rivayet etmekle Ebû Tumeylete'ye mutâ-baat eylemistir. Ve Câbir hadîsi daha sahîhtir [63].

25- Bab: Cemaatle Bayram Namazi Kilmayi Kaçiran Kimse Iki Rek'at Namaz Kilar

Peygamber(S)'in: "Bu gün, biz müslümânlarin bayramidir' kavlinden dolayi, namazgaha gelmemis olan kadinlar da, namaz kilinirken evlerinde kalmis sehirliler de, köylüler de böyle iki rek’at namaz kilarlar [64].
Enes ibn Mâlik de zaviye denmekle taninan Basra'daki namazgaha iki fersah uzakliktaki

ikaametgâhinda bulunup da, Basra'daki namazgaha gelemedigi bir günde, himayesindeki Ebû Utbe'ye bütün isçilerini, ehlini, evlâdini bir yere toplamayi emredip, onlara sehir ahâlîsinin namazi gibi, tekbîrleriyle beraber bir bayram namazi kildirmistir [65].
Ikrime de: Sevâd ehli, yâni köylüler bayramda bir araya toplanip, sehirdeki imâmin yapmakta oldugu gibi iki rek'at bayram namazi kilarlar, demistir [66].
Atâ ibn Ebî Rebâh da: Bir kimse bayram namazini kaçirirsa, iki rek'at kilar, demistir [67].

35-.....Bize Leys, UkayI (ibn Hâlid el-EyIî)'den; o da Ibn Sihâb'dan; o da Âise'den söyle tahdîs etmistir: Minâ günlerinde benim yanimda iki kiz def çalip tegannî ederlerken içeriye Ebû Bekr girdi. Peygamber de o sirada içeride ihrâmiyle örtünmüs hâldeydi. Ebû Bekr girmesiyle beraber hemen o iki kizi azarladi. Ebû Bekr'in bu azarlamasi üzerine Peygamber yüzünü açti da: "Yâ Ebâ Bekr, o kizlara ilisme, onlari serbest birak. Çünkü bu günler bayram günleridir, bu günler Minâ günleridir" buyurdu.
Yine geçen isnâdla Âise söyle demistir: Peygamber'i su hâlde gördüm: Habesliler mescidde oyun oynuyorlardi, ben de Habesliler'e bakiyordum; bu hâlde iken Peygamber beni perdeliyordu. Umer o Habesliler'i oyunlarindan men' etmeye davrandi. Peygamber Umer'e: "Onlari eminler olarak birak. Ey Erfide ogullari, emniyet içinde olun (oynayin)" buyurdu [68].

26- Bayram Namazindan Önce ve Sonra Nafile Namaz (Kilinip Kilinmayacagi) Babi

Ve Ebû Muallâ söyle demistir: Ben Saîd ibn Cubeyr'den isittim ki, Ibn Abbâs, bayram namazindan önce namaz kilmayi kerîh görmüstür [69].

36-.....(Ibn Abbâs -R- söyle demistir:) Peygamber (S) bir ramazân bayrami günü namazgaha çikti ve yalniz iki rek'at namaz kildirdi. Ondan evvel de, sonra da hiçbir namaz kilmadi. Yaninda Bilâl de vardi [70].
izafe etmistir. Binâenaleyh bayramin sünnetini yerine getirmekte münferid, cemâat, kadinlar, erkekler musâvî olur, demistir. îbnu Resîd de: Peygamber "Minâ günleri bayram günleridir" diye isimlendirdigi için, bu günler bayram namazinin edasi için bir mahal olmustur; binâenaleyh imâmla kilamayan, onu bu günlerde edâ eder. Çünkü bu namaz bayram günü için mesru kilinmistir... demistir (Ibn Hacer ve Kastallânî).

---

[1] Iydeyn — Iki bayram, ramazân ve kurbân bayramlaridir. Iyd(= bayram), her yil tekerrür ettigi için, âdet veya avdet kökünden türemistir. Bayramin gelisiyle sevincin de avdet etmesinden yâhud Allah'in, kullarina bayramda döndürdügü ni'metleri çok oldugu içindir de denilmistir (Kastallânî).
el-Iyd, ayn'in kesriyle.. ve cemiyyeti nâs olan ma'rûf güne denir ki, bayram ta'bîr olunur; senede iki kerre ider; biri oruçtan sonradir, arafesi urfîdir ve biri kurbân bayramidir ki arafesi ser'îdir; avdet'ten yâhud âdet'ten alinmistir. Sarihin beyânina göre cem'idir; haseb ma'nâsina olan cem'-ine karismamak için vâv yaya ibdâl olundu (Kaamûs Ter.).
[2] Hadîsin bâb basligina delîl olan kismi burasidir.
[3]

Peygamber'in, Umer'in istegine karsi olan inkâri, bayram için elbise tavsiye etmesine degil, tavsiye olunan elbisenin ipek olmasinadir. Bu hadîse göre, her kim olursa olsun ipekli giymek haram gibi anlasilirsa da, buradaki mücmelligi tefsîr edici olan diger hadîsler delaletiyle, ipek kumasin yalniz erkeklere haram olup, kadinlara mubah oldugu anlasilir.

Bayram için güzel elbise giyip süslenmek Kur'ân'da da tavsiye edilmistir: "

Ey Âdem ogullari, her mescid huzurunda zînetinizi alin (giyinin). Yiyin, için israf etmeyin. Çünkü O (Allah) israf edenleri sevmez" (el-A'râf: 31).

[4] Mizmâr ve mezmûr, nefes Ile çalman herhangi bir saza dendigi gibi ginâ'ya yânî ses ile okunan seye de denir. Mizmâre'deki tâ, vahdet içindir. Câriye genç kiz demektir; erkekteki gulâm gibidir. O kizlarin yaninda deften baska âlet bulunmadigi için, burada mizmâr ve mezmûrlar, hep ses ile okunan seylere hamledil-mistir. Ebû Bekr'in orada kizini azarlamasi, bir babanin kizini, kocasinin yaninda azarlamasina, ona edeb dersi vermeye ser'î selâhiyeti oldugunu gösterir

[5] Bundan dügünlerde, bayramlarda sevinmenin, ölçüyü kaçirmaksizin oyun, eglence, tegannî etmenin caiz oldugu hükmü alinmistir. Hattâ bayramlarda sevinç izhâr etmek dînin seâirindendir

[6] Siyahilerin oynadiklari oyun, kiliç-kalkan oyununa benzer bir oyunmus. Yalniz kiliç yerine harbe kullaniyorlarmis. Harbe, kisa mizraktir. Buradaki siyâhî-ler HabesIIler'dir. Diger rivayetlerden bu Habesliler'in hem mescidde harb oyunu oynamis olduklari ve harbelerle hücum ederken veya onlardan korunurken siçrayislarinin raksa benzer bir oyun oldugu, hem de bunu bayramlarda oynamak âdetleri oldugu anlasiliyor... Mescidde silâh tasimak ve oyun oynamak caiz degilse de, Habesliler'in evvelâ bu oyunu, hakikatte oyun degil, silâh kullanma mümârese ve idmanidir. Ikinci olarak o gün silâh tasimalari kimseye zarar vermedigi için bu tarzda gösteri yapmalarina izin verilmistir.

Hadîsteki Benû Erfide, Habes kavminin lakabidir. Bâzilari büyük-dedelerinin ismidir derler. Bir takimlarina göre, Habesliler'in rakseden soyuna denirmis.

Bâzi gruplarin semâ ve raksa delîl edindikleri hadîs iste budur. Söz ile olsun, saz ile olsun, mûsikî hakkinda âlimlerin görüsleri çesitlidir. Harâmligina ve halâlligina kaail olanlar oldugu gibi, mes'eleyi tafsil edip bâzf sartlarla mubah görenler de vardir.

Hadîsin zahiri Peygamber'in, Ebû Bekr'in mâni' olmasina mâni' oldugu için, bu husustaki ruhsati ve mübâhligi ifâde etmektedir.

[7] Peygamber hutbe yaparken "îlk yapacagimiz sey namaz kilmamizdir.. " diye haber verdigi namaz, yine ilk olarak yapilmis oluyor. Çünkü bayram hutbesi namazdan sonra yapilmaktadir. Hadîsteki sünnet, istilah ma'nâsindaki yânî vu-cûb mukaabili olan sünnet degildir. Yol, hayât yolu, yasayis tarzi ma'nâsma-dir. Bu ise vucûb ile nedb'den daha umûmî bir ma'nâdir. Buna göre hadîsin son fikrasi ise "Bizim gittigimiz yoldan gitmis olur" demektir... Buradaki sünnet lâfzindan, gerek bayram namazinin, gerek kurbân kesmenin sünnet veya vâcib oldugu hususunda müctehidler ayri ayri hükümlere gitmislerdir

[8] Buâs harbleri, Ensâr'in Evs ve Hazrec adli iki kardes kabilesinin, bir kavle göre 120 yil kadar sürdürdükleri harblerdir. Nihayet Islâm'in gelmesiyle helak olmak tan kurtulup, kardesliklerini perçinlemislerdir (Âlu Imrân:I03).

Bundan evvelki babin hasiyelerinde belirtildigi gibi Peygamber'in Ebû Bekr'e hitaben söyledigi bu sözleri, Ebû Bekr'in mâni' olmasina mâni' oldugunu ifâde etmektedir. Demek ki dügünlerde, bayramlarda bu gibi sevinç izhâri gösteriler mesrû'dur.

[9] Ramazân bayrami namazindan evvel birsey yemekteki hikmet, orucun bayram namazi kilinincaya kadar devam etmesi gibi bir vehmi gidermek ve ayni zamanda vücûda bayram namazi için kuvvet kazandirmaktir

[10] Bu ikinci tarîkin zikrindeki fâîde, Ubeydullah'm: Bana Enes tahdîs etti., diye tasrih etmesidir. Çünkü evvelki tarîkde an'ane ile idi. Bir de Murecce'in Hu-seym'e mutâbaat etmesi fâidesi vardir.

Hurmalari tek olarak yemesi Allah'in vahdaniyetine isaret içindir. Nitekim Peygambenbu ma'nâyijtelmîhen adetli olarak yaptigi islerin hepsini tek olarak yapmak âdetinde idi

[11] Metindeki "Anâk" lâfzi, disi oglaga denir. "eI-Cezâ";cîm'in 1 ve noktali dâl'in fethi ile seniyy kertesinden evvel, yânî yasi o kerteden eksik olan hayvana denir. Müennesi "Ceze'a"dir ve bu hayvana mezkûr zamanda isimdir. Bitecek ve düsecek dise mülâbis olmaya. Sarihin beyânina göre seniyy, seniyye (ön) disini birakmis hayvana denir ki, çatal tirnakli ve bütün tirnakli olanlar üçüncü yilda birakir. Ve deve altinci yilda birakir. Pes ceza', seniyy haddine varmayan hayvana denir. Misbâh'm beyâni üzere kuzu ve oglak ikinci seneye duhûlünde ve sigir, at dölleri, üçüncüde ve deve besincide ceza olur. Ve Ibn Arabî dedi ki; ceza' vaktin Ismidir, yoksa bitecek ve düsecek dise münâsebeti yoktur. Oglak kismi bir yasinda ceza' olur ve bâzenkuvvetli olmakla daha önce ceza' olur. Türkçe'de ona çepis ta'bîr olunur. Ve kuzu eger anasi babasi gene Ise yedi ayda ceza' olur, ki ona toklu ta'bîr'olunur ve koca dölü ise sekiz yâhud on ayda ceza' olur.. (Kaamûs Ter., III, 206-7).

[12] Müteâkib hadîste bu zâtin ismi tasrîh edilmistir.

Bu, yasma girmemis çepisi kurbân etmesi ruhsatinin yalniz o zâta has oldugu veya onun sahsinda umumîlik ifâde ettigi görüsleri ileri sürülmüstür. Hadîsin zahiri, bu ruhsatin hususîligini ifâde etmektedir. Nitekim bu husus müteâkib hadîsin sonunda tasrih buyurulmustur

[13] Bir yasina girmemis çepisin kurbân edilmeye elverisli olmadigi bu hadîsin son cümlesindeki sarahatten anlasiliyor. Nitekim cumhurun kavlince disi düsmemis, yasina basmamis bir keçinin kurbân edilmesi caiz degildir. Toklu'ya gelince, öteden beri sahabe ve tabiînin ilim ehli olanlari tarafindan tecvîz edildigini Tirmizî Sözen'inde zikretmistir.

[14] Musalla, namaz kilinacak yer demektir. Hadîsteki musalla, yânî namazgah, Me-dîne'de, mescidin kapisina bin arsin uzakta bulunan genis bir meydanin ismidir. Bayramlarda namaz mescidde degil, orada kilinirdi. Bu hadîs bayram namazlari için yagmur ve kar gibi bir özür olmadikça, sahraya çikmanin sünnet olduguna delâlet eder. Sahrada bayram namazi kilmak, mescidde kilmaktan daha faziletlidir. Hanefîler buna kaaildir. Peygamber'in mescidi, Mescidi Harâm'-dan baska dünyâdaki bütün mescidlerden efdal iken, Peygamber, bayram namazlarini hep Medîne haricindeki namazgahlarda kildirmistir. Mâlikîler ile Hanbelîler'ce Mekke'den baska her nerede olursa olsun, sahrada kilinmasi ef-daldir. Mekke'nin istisnasinin sebebi, Mescidi Harâm'in fazîleti ile beraber genisligidir. Sâfiîler'ce Mescidi Haram ile Eeytu'l-Makdis'de bayram namazi kilmak, sahrada kilmaktan efdaldIr. Zîrâ bu iki mescid pek büyük serefi hâiz olmakla beraber genistirler ve onlara gitmekte daha ziyâde kolaylik vardir.

[15] Ebû Saîd'in bu sözlerinden, hutbeyi bayram namazindan öne almak ile bayram hutbesini de minber üstünde ilk yapan Mervân ibnu'I-Hakem el-Emevî oldugu anlasiliyor.

Ibn Hibbân'm: Namazi kildigi yerde ayakta olarak insanlara dönerdi" rivayeti ile IbnHuzeyme'nin:

Bir bayram günü ayaklan üzere durup hutbe yapti" rivayetine göre, Peygamber zamaninda namazgahta minber yoktur, mesciddeki agaç minber de oraya tasinmamistir..

Kesîr ibnu's-Salt el-Kindî büyük tâbiî'dir. Peygamber zamaninda dogmus, kendisi ve kardesleri daha sonra Medîne'ye gelip yerlesmislerdir. Bunlar Arab esrâfmdandir. Kesîr ibnu's-Salt sika râvîlerdendir. Arab esrafindan zengin bir kimse olup, Abdulmelik ibn Mervân'a bir aralik kâtiblik etmistir. Ikaametgâhi musallanin kible cihetinde ve bitisiginde oldugu için, ya kendiliginden, yâhud bâzi rivayetlere göre, Mervân'in emriyle o minberi kerpiçten bina etmistir. Agaçtan yapmamasi açikta ve hava te'sîrlerine ma'rûz oldugundandir.

[16] Burada mühim olan nehyî ani'l-münker yapilmis olmasidir. Emri bi'1-ma'rûf ile nehyi ani'l-münker hakkinda Kitâb ve sünnette pek çok emirler vardir. Bunlar Islâm

Dîninin kivam ve bekaasmi te'mîn eden en mühim esaslardandir. Nitekim ; geçmis ümmetlerin helak olmalari, hep Allah'in ve Rasûlü'nün emir ve nehyine muhalefet zamanlarinda sükût edip hakki dogrultmada gevseklik göstermelerinden oldugunu Kur'ân'da okuyoruz. Sahîh hadîsler de bunu mükerreren te'-yîd eylemistir.
Ebû Saîd bu aci sözleri söyleyip münkeri nehy ettigi gün, Mervân, üzerlerinde nüfuzlu bir vâlî idi

[17]
Bu cevâbina göre Mervân, hutbeyi kendi maslahatini gözeterek, kendi ictihâ-diyle namazin önüne geçirmis oluyor.

[18]
Bu baslikta üç hüküm vardir: Bayram namazina gitme sifati; namazi hutbeden evvel kilmak; bayram namazini ezânsiz, ikaametsiz kilmak. Baslik altindaki hadîsler de bu hükümlerin delilleridir.

[19]
Bu hadîste Rasûlullah'm evvelâ bayram namazi kildigi, sonra hutbe yaptigi apaçik belirtilmistir. Bu, basliktaki ikinci hükmün delillerinden biridir.

[20]
Bu da basliktaki ilk iki hükmün delîllerindendir.

[21]
Bu, 64 hicrî yilinda Muâviye'nin oglu Yezîd'in ölümünün akabinde olmustu

[22]
Bu hadîslerden bilhassa su hususlar sabit oluyor:
a. Bayram namazlarinin hutbeden evvel oldugu,
b. Bayram namazlari için ezan ve ikaametin mesru' olmadigi,
c. Bayram namazina yaya gitmenin faziletli olmasiyla beraber, binekli gitmenin de mesru oldugu.
Müellif Buhârî'nin, bayrama binekle gitme mesrûiyyetini, Peygamber'in Bi-lâl'in eline dayanarak va'z etmesi fikrasindan çikarmis olmasi muhtemildir. Çünkü yorulup ihtiyâç duyunca mümkin olan kolayliklardan faydalanmak esâstir.
d. Kadinlarin da namazgaha çiktiklari. Kadinlarin hutbeyi iyice isitmemis olmak ihtimâlinden ötürü ayrica va'z ve nasîhata lâyik görülüp, sânlarina i'tinâ buyuruldugu görülüyor.
Hadîsin sonundaki Atâ'nin sözü de son derece güzeldir. Islâm ümmetini idare edenler, erkek kadin bütün ümmet ferdlerini okutup egitmekle kiyamete dek vazifelidirler. Bu ögretme ve egitme vazîfesi, onlar üzerinde ilâhî bir haktir. Millet ferdlerini, erkek disi fark yapmaksizin okutup egitmeyenler, bu hakki ödemediklerinden ötürü, Allah katinda sorumludurlar.

[23]
Hutbenin bayram namazindan sonra oldugu bundan önceki bâblarda ve hadîslerde de geçmisti. Lâkin oralarda bu mes'ele, diger mes'eleler içinde zikredilmisti. Burada ise husûsî bir bâbda yeniden yazilmis ve mes'elenin ehemmiyetinden dolayi delîller daha tafsîlli olarak siralanmistir.

[24]
Bu Ibn Umer hadîsiyle, bundan önceki Ibn Abbâs hadîsi bâb basliginin en kat'î delilleridir.

[25]
Bayram namazinin yalniz iki rek'at oldugu, Peygamber devrinden bu güne kadar bütün müslümânlann fiilî icmâi ile de sabit oldugu gibi, bayram namazi tekbîrleri ve bayram namazinda Peygamber tarafindan okunan sûreler hakkindaki hadîslerle de sabittir. Bayram namazindan evvei ve sonra hiçbir nafile namaz bulunmadigi hususunda da bu hadîs en kesin ve sübhe birakmayan bir delîldir.

[26]
Bu hadîs, çok yakin bir lâfizla daha evvel geçmis ve ilgili açiklamalar orada verilmisti. Burada su kadar söyleyelim: Ebû Burde o çepisi sonra kurbân etmistir.
..... Hadîsin son fikrasindan, bir çepis kurbân etmis olmak Ebû Burde'nin husûs yellerinden oldugu anlasilmaktadir. Çünkü Seriat teblig edici, hükümlerden bâzisini bâzi kisilere hass kilabilir. Nitekim sâhidligi iki sâhid yerine geçmek de Huzeyme ibn Sâbit'in husûsiyetlerindendir.
Bu hükmün Ebû Burde'ye hass oldugu bu sekilde anlasilmakla beraber, bâzilari buna, onun sahsinda umûmîdir, demislerdir. Ileri sürdükleri delillerden biri de sudur: Buhârî'nin Ukbe ibn Âmir el-Cuhenî'den rivayetine nazaran bu ruhsat Ebû Burde'ye mahsûs kalmamistir. Ukbe söyle diyor: Peygamber (S) kurbanlik olarak sahâbîler arasinda taksim etmek üzere bana bir davar sürüsü verdi. Taksimden sonra benim elimde bir çepis kaldi. Peygamber'e arz ettim. "Onu sen kurbân et" buyurdu (Udhiyeler Kitabi, Imâmin insanlar arasinda kurbanliklar taksim etmesi babi, 3. hadîs).

[27]
Bayramlarda ve Harem arazîsinde silâh tasimanin mekruh, belki de haram olmasi, tasiyan kimsenin dikkatsizlikle, bilhassa kalabalik yerlerde ve dar yollarda baskalarina zarar vermek ihtimâlindendir.

[28]
Hasen Basrî'nin bu sözünü ma'nen te'yîd eden hadîsler,Ibn Munzir,Abdurraz-zâk ve Ibn Mâce tarafindan yakin lâfizla rivayet edilmistir. Harem'deki nehiy hakkinda da Müslim, Câbir'den mevsûlen rivayet etmistir: Rasûlullah (S) Mekke'de silâh tasinmasini nehyetti".

[29]
Abdullah ibn Zubeyr vak'asim bertaraf ettikten sonra Abdulmelik ibn Mervân, Haccâc'a, Ibn Umer'e hiçbir hususta muhalefet etmemesini yazmis. Hâlbuki Ibn Umer, -Sayrafî'nin nakline göre- mancinik kurup Ka'be'ye tas attirdigindan dolayi Haccâc'i muaheze etmis oldugundan, bu emir kendisine pek agir gelmis ve bir desise ile Ibn Umer'i öldürmeyi tasarlamis. Bir adama mizragini zehirleyip, yanlislikla olmus gibi Ibn Umer'e dokunuvermesini emretmis. O da Arafat dönüsünde o kalabalik içinde harbesiyle îbn Umer'in ayagini siyirtiver-mis. Bir müddet sonra Ibn Umer bu yaranin te'sîriyle vefat etmistir. Bu, 72 yilinda olmustur (ez-Zubeyrî'nin Kitâbu'l-Ensâb'md&n naklen).

[30]
Bundan önceki hadîste ibn Umer: "Beni yaralayan sensin" diye, yaralama fiilini sarih olarak Haccâc'a nisbet etmisti. Bu hadîste ise "Beni silâh tasinmayacak bir günde silâh tasimayi emreden kimse yaraladi" diyerek bir ta'rîz yapmis oluyor. Bu durum, iyâdetIn birden ziyâde olmasini veya suâlin tekrar edilmis olmasini; bu sebeble Ibn Umer'in birinde ta'rîz etmis, digerinde sarahatle söylemis olmasi ihtimâlini düsündürür.

[31]
Abdullah ibn Busr el-Mâzinî, Sam'da en son vefat eden sahâbîdir. Vefati hicrî 88 yilindadir.
Abdullah ibn Busr'un bu sözünü Ahmed ibn Hanbel, Humeyr tarîkinden mevsûlen söyle rivayet etmistir: Dedi ki: Abdullah ibn Busr, bir ramazan yâhud kurbân bayrami günü insanlarla beraber bir namaza çikti. Imâmin geç davranmasini ayiplayip reddetti de, basliktaki sözleri söyledi (Kastallânî)

[32]
Hadîs daha önce de küçük lâfiz farki ile geçmisti. Hadîsin buradaki bâb basligina delâleti ciheti "Bu günümüzde yapmaya baslayacagimiz ilk sey... "fikrasi-dir. Çünkü bayram namazini gündüzün evvelinden geri birakan kimse, namazdan baska bir ise baslamistir. Çünkü o namazi terke ve ondan baska seylerle günlük ise baslamis olur.. (Kastallânî).

[33]
Ibn Abbâs'in bu sözünü Abd ibn Humeyd kendi Tefsir'inde mevsûlen rivayet etmistir. Buradaki Kur'ân lâfzini hatirlatan ta'bîrleri rivayet etmede Buhârî Sa hîh'min râvîleri birbirlerinden ayrilmislardir. Bir tanesi hâriç, hiçbiri Kur'ân'-daki okunusa uygun degildir. Buna da Buhârî'nin bu ta'bîrlerle Kur'ân'daki okuyusu kasdetmedigi, sâdece Ibn Abbâs'in sözünü hikâyet etmek istedigi Ibn Abbâs'in da sâdece Kur'ân'daki "ma'dûdât" ve "ma VÖmâf "itefsîr etmek istedigi seklinde cevâb verilmistir.. (Kastallânî).
Bu nakle göre: "o^J-^* .LI j ibi tjjs'iij = Bir de sayili günlerde Allah'i zik-/¦erf/«"(el-Bakara:203) âyeti ile " oUy« fu j iûi ^1 \3/£'i= Ma'lûm olan günlerde Allah Un adini ansinlar,. "(el-Hacc:28) âyetindeki bu ta'bîrleri, Ibn Abbâs basliktaki gibi tefsir etmistir. Yâni "ma'lûm olan günleri" zu'l-hicce'nin ilk on günü ile, "sayili günler"i de

tesrik günleri ile tefsîr etmistir. Nitekim Abd ibn ¦ Humeyd'In Fe/sî/-'indemevsûlen rivayet olunduguna göre, Ibn Abbâs: "Allah ; Taâlâ'yi sayili günlerde Allahu Ekber diye zikrediniz; yine Allah Taâlâ'yi bilinen günlerde Allahu Ekber diye zikrediniz. Sayili günler, tesrîk günleri; bilinen günler de zu'1-hicce'nin ilk on günüdür" demistir.

[34] Ibn Umer ile Ebû Hureyre'nin bu fillerini Bagavî ile Beyhakî mevsûlen zikretmislerdir.

[35] Muhammed ibn Alî el-Bâkir'in bu filini de Dârakutnî, el-Mu'telifte mevsûlen rivayet etmistir. Tesrîk günlerinde amellerin faziletli olmasi, yalniz nafile'namazdan efdal olan sünnet kilinmis olan tekbîre münhasir degil, diger ibâdetler de bunlara dâhildir. Bu Ibâdetlerin en mühimmi de hacc mensekleridir.

Zu'1-hicce'nin sekizinci gününe "Terviye Günü", dokuzuncu gününe "Arafe Günü", kurbân bayraminin ilk gününe "Nahr Günü", ondan sonraki üç güne "Tesrîk Günleri" denir. Tesrîk günlerinin ilkine "(Minâ'da) ikamaet günü",ikinci gününe " birinci dagilma günü", sonuncu gününe " ikinci dagilma günü" denir.

Gelecek olan hadîs metnindeki «-i* J» , bâzi nüshalarda «.^ i-i» ji dan mak sad, zu'I-hiccenin ilk on günüdür. "And olsun fecre, on geceye... "(el-Fecr:l-2) âyetlerinde sânlarina yemîn edilen günler, bu günlerdir.

[36] Bu hadîsi Buhârî'den rivayet eden râvîler, bâzi lâfizlarini degisik sekilde rivayet etmislerdir. Buradaki metin Kerîme'nin, Kusmeyhenî'den yaptigi rivayettir. Bu rivayet Ebû Zerr Herevî'nin yine Kusmeyhenî'den olan diger rivayetine muhalif oldugundan sazdir. Mahfuz olan rivayet sudur:

ibn Abbâs'tan, Peygamber (S):

"Baska günlerin hiç birinde su on gündeki amellerden daha e/da! hiçbir amel yoktur" buyurdu. Sahâbîler: Cihâd'dan da mi? dediler. Peygamber: "Cihâd'-dan da; meger ki bir kimse (Allah yolunda cihâda) çikar, canim ve malini tehlikeye atar, hiçbir seyi geri getiremez olursa (iste onun ameli bunlardan da efdaldir)" buyurdu.

[37] Umer'in bu fiilini Saîd ibn Mansûr, Ebû Ubeyd ve Beyhakî mevsûlen rivayet etmislerdir

[38] Ibn Umer'in bu fiilini Ibnu'l-Munzir ve el-Fâkihî deAhbâru Mekke'de Ibn Cu-reyc'den; o da Nâfi'den tarikiyle, mevsûlen rivayet etmislerdir

[39] Ibn Hacer, Meymûne'nin bu fiiline mevsûl olarak vâkif olmadim, dedi. Umde sahibi Ise Meymûne'nin nahr günkü bu tekbîrini Beyhakî rivayet etti, dedi.

[40] Kadinlarin bu tekbîrlerini Ebû Bekr ibn Ebu'd-Dünyâ Kitâbu'l-Iyd'da mevsûlen rivayet etmistir. Ebân o zaman Medine Vâlîsi idi. Umer ibn Abdilazîz de mü'minlerIn emîridir.

Buraya kadar zikredilen haberlerden tesrik günlerinde namazlardan sonra tekbîr almanin vâcib veya hiç degilse müstehâb oldugu anlasilir

[41] Telbiye, haci olacaklarin ihrama girdikleri andan i'tibâren birinci taslamayi yapip halâl oluncaya kadar, yânî ihramdan çikincaya kadar hep Lebbeyk, Lebbeyk diye Ibrahim'in da'vetine icabetlerini izhâr ve i'lân etmelerine denir. Ibn Umer rivayetinde Rasûlullah'm telbiye lâfizlari sunlardir:

Lebbeyk Allâhumme lebbeyk
Lebbeyke lâ serike leke lebbeyk
inne'l-hamde ve'n-nVmete leke
Ve 'l-mülke lâ serike leke

Tekbîr'in sîgâsi birkaç türlüdür. Biri sudur: Allâhu Ekber AUâhu Ekber Lâ ilahe illeHlâhu Vallâhu Ekber Allâhu Ekber ve MlâhVl-hamdu

Kurbân bayraminda oldugu gibi, ramazan bayraminda da namazgaha giderken yolda ve namâzgâhda, bayram gecesinde ve gündüz sabahleyin de yüksek sesle tekbîr almak müstehâbdir. Yalniz Dâvûd Zâhirî'ye göre vâcibdir (Tecrîd Ter., III, 198). Bu tekbîrlere Kur'ân'da da delâlet vardir:eI-Bakara:185.

[42] Bu Ümmü Atiyye hadîsi biraz farkli lâfiz ile Kitâbu'l-Hayz'da da geçmisti. Hacc Kitâbi'nda da gelecektir

[43] Hadîs, daha önce de küçük lâfiz farkiyle geçmisti.

"el-'Atik" cem'i:Avâtik ve yeni yetismis taze kiza denir ve henüz ere varmamis kiza denir, bir kavle göre ortaca yânî gerçi yetisip de henüz ere varmamis olup, lâkin vakti dahi geçmemis ola. Bunlarin zevcîerin temellük kaydindan henüz âzâde olduklari mülâhazasiyledir, hass vasiftir.. (Kaamûs Ter.).

[44] Hadîsin bâb basligina delîl olan kismi, Ibn Abbâs'in çocuk oldugu hâlde Pey-gamber'le beraber bayram namazina çikmis olmasidir

[45] Buhârî Ebû Saîd'in bu sözünü "Musallaya çikmak" babinda, uzunca bir hadîs içinde mevsûlen rivayet etmisti.

[46] Berâ'nm bu hadîsi de bâzi küçük lâfiz farklari ile birkaç defa geçmistir.

[47] Kesîr ibnu's-Salt ibn Ma'dîkerb, el-Kindî'dir. Ailesi Kureys'in halîflerindendir. Baslangiçta Cumah ogullari'nm halîfleri iken, sonra Abbâs'in halîflerinden olmuslardir. Amucalari hey'et olarak Peygamber'in huzuruna gelip îmân ettikten sonra Yemen'e dönmüsler ve orada Irtidâd etmis olduklari için öldürülmüslerdir. Sonradan kendisi, kardesleri Zubeyd ve Abdurrahmân ile birlikte Medine'ye hicret ettiler. Kesîr, Peygamber zamaninda dogmus olup, epey rivayetleri vardir. Ilkin ismi "Kalîl" iken "Kesîr"e tebdîl edilmistir. Bu tebdîl ya Peygamber yâhud Umer tarafindan yapilmistir. Kesîr, Medine'nin disinda bayram namazi kilinan yere kerpiçten bir minber bina etmisti. Bu hadîste zikredilen alem, belki bu veya bunun yerinde bulunan bir sütûncuk idi. Kesîr'in evi, namaz yerinin kible cihetinde imis.

Bu hadîsten de; kendine mâlik olup gönlünü oyuna kaptirmayacak yasa gelen çocugun bayram ve diger toplu ibâdet yerlerinde hâzir bulunmasi mesru' oldugu anlasilir. Keza kadinlarin böyle toplantilarda hâzir bulunmalari ve onlara ayrica ehemmiyet verilmesi de anlasilir. Bu hususta daha önce bilgiler verilmistik

[48] Fitir sadakasindan baska bir sadaka idi demek istiyor. Herhalde Islâm devletinin bir ihtiyâci için toplanmis bagislardan idi

[49] Bu kadinin ismi ne Buhârî'de, ne Müslim'de zikredilmiyor. îbn Hacer, Hatîbetu'n-Nisâ denmekle ma'rûf olan Esma bintu Yezîd ibn Seken el-Ensâriyye olmasini tahmin ediyor. Bu tahmininin dayanagi da Taberânî ile Beyhakî'deki rivayetinde bu kadin ayni kissayi naklederken, kendisinin orada hâzir oldugunu söylemesidir

[50] Helümme, fiil isimdir, emir ma'nâsmadir, beri gel demektir. Asli "hâ lümme" idi ki, hâ tenbîh harfidir, lümme kelimesi toplamak ma'nâsina olan lemem maddesinden emir oldugunda " Sen kendini bize yanastir" yânî bizim yanimiza gel demektir. Elif hazf olunup, basît bir kelime gibi kullanildi. Hicâzhlarca müfredi, cem'i, müzekker ve müennesi musâvîdir. Temîm kabilesi "helümme, helummâ, helummû, hefummî, helmumne" diye tasrîf ederler. Lâzim ve müteaddî olup "Beri gelin ve beri getirin"-demek olur (Kaamûs 7fe/-;,IV,531).

[51] el-Fethatuve'l-Feîehatu, bir nevi' büyük yüzük ismidir ki, el ve ayak parmaklarina geçirirler. Bir kavle göre hâtem gibi gümüsten bir halkadir. Arab kadinlari parmaklarina takinirlar. Hicaz'da yedi mâdenden yapilip gelen halkalar gibi. Eger kasi olursa "hâtem" denir... Kendisiyle mühür basildigi cin"... bizim diyarlarda dahî bilinir... kadinlar bas parmaklarina takinirlar. Cem'i: el-Fetahu gelir ki cinsi cem'idir.Futûhve fetahât da gelir (Âsim Efendi, Kaamûs Ter., 1,1035).

Hadîsin bâb basligina delâlet yerleri, metin tercemesinden açikça anlasilmaktadir

[52] Buhârî bâb basligindaki sartin cevâbini, hadîste gelecek olana havale ederek zik-retmemistir (ez-Zeyn ibnu'l-Munîr).

[53] Bu kasr, Talhatu't-Talahât denmekle ma'rûf olan Talhatu'bnu Abdillah ibn Halef el-Huzâî'nin kasri idi

[54] Hayir meclislerinden maksad, dînlerini ögrenecek meclisler, fikih ve hadîs meclisleri, iyâdet edilecek hasta evleri... gibi hayirli ve sevâb kazanilacak olan mahallerdir

[55] Bu hadîsten, kadinlarin bayrama çikmalari yalniz kendi arzulariyla kalmadigi, bizzat Peygamber, tarafindan buna emrolunduklan, örtünecek çarsafi ve dis elbisesi olmayana ariyet elbise ile çikmasi tavsiye buyuruldugu açikça anlasilmaktadir.

Hayizlilarin mescide girmesi caiz degilse de, sehir haricindeki namazgaha gitmelerine cevaz verilmis oluyor. Çünkü namazgah, yalniz namaza mahsûs yer degildir.

Kadinlarin bu gibi hayir meclislerinde gidip duâ etmeleri, duâ edenlerle beraber âmîn demeleri, ilim ögrenmeleri ve Islâm cemiyetinde kendilerine düsen ,. içtimaî vazifeleri yerine getirmeleri, Peygamber tarafindan hiçbir sübheye ve münâkasaya meydan birakmayacak açiklikla ifâde ve emir buyurulmustur. Böyle yüce bir medeniyet kuran Islâm'in mensûblari bulundugumuz için, Hakk Taâ-Iâ'ya sonsuz hamdu senalar olsun (M. Sofuoglu).

[56] Bu basligin muhtevasi, bundan evvel geçen hadîsin ihtiva ettigi kisimlardan biridir. Buhârî bu hükme ehemmiyet vermek için tekrar etmis gibidir (Ibn, Hacer).

[57] Hayizli kadinlarin namaz kilinacak yerden biraz ayri ve uzakça durmalari, orayi kirlendirme ve namaz safflarinin düzgünlügünü bozma endîsesinden dolayidir. Orasi gerçek bir mescid olmadigi için, hayizhlari namaz yerine girmekten bu men edis, tenzîhî bir men' edistir.

[58] Nahr da, zebh de Türkçe'ye bogazlamak ile terceme edilebilir. Arabça'da ise aralarinda fark vardir:

Nahr, hayvani lebbesinden yânî boynunun gögüs kemigine bitisik yerinden; zebh ise, boynundaki evdâcindan, yânî Iki yanindaki sah damarindan olmak üzere bogazindan kesmek ma'nâsinadir. Deve nahr olunur. Sigir gibi cüssece ikisi arasinda olanlar da nahr edilirse de, onlarin nahr'ine zebh de denilebilir. Nitekim Isrâîl ogullan'nin bogazlamakla mükellef olduklari bakara(sigir) hakkinda "Bunun üzerine o inegi (bulup) bogazladilar ki, az kaldi (bunu) yapmiyacaklardi"(el-BakavaJl) buyurulmustur.

Sünnete muvafik olan, nahr edilecek kurbanlik ve sâireyi ta'rîf veçhile nahr etmek, zebh edilecek olani zebhetmektir. Nahr edilecek olani zebh, zebh edilecek olani nahr etmenin cevazinda sübhe eden bile olmamistir

[59] "Veya" terdîd edatindan, nahr ile zebh'in hükmen musâvî oldugu anlasildigi gibi, bu hadîsten herkesten evvel imâmin namazgahta kurbânini kesmesi lâzim gelecegi de anlasilir. Bunun iki fâidesi vardir: Namaz kilinmadikça kurbânlar kesilemiyeceginden, imâmin namazgahta nahr veya zebhi, kurbân kesmek zamaninin girdigini ilândir. Kurbân, umûmî olan kurbetlerden oldugundan, izhâri efdal olup, insanlarin gözleri önünde musallada icra edilmesi, sünneti ihya etmek demektir

[60] Yukarida da geçtigi gibi, bu yasina girmemis oglagi kurbân etmek, Ebû Bur-de'ye mahsûs husûsî bir ruhsat olmus oluyor.

Hadîsteki karsilikli sözler, bâb basligindaki hususun delili olan kisimlardir

[61] Bu ruhsatin sirf ona mahsûs oldugu, baskalarina sirayet etmedigi daha evvelki hadîste tasrîh edilmisti. Maamâfîhbunun hususîligi veya onun sahsinda umûmî de olabilecegi hakkinda bâzi görüsler ileri sürülmüs oldugu da geçmisti.

[62] Âise'nin rivayetinde Peygamber, gözlerinin etrafi, paçalari ve gögsü kara ak bir 't koçu getirip yatirdiktan sonra: Bismülâhi. Allâhumme takabbel min Muham-medin ve âli Muhammedi'n ve min ümmeti Muhammedin - Bismülâhi. Yâ Allah, Muhammed'den, Muhammed ailesinden ve Muhammed ümmetinden kabul et " (Müslim, Edâhî) demis ve kurbanini bizzat kesmistir. Buhârî'nin Enes rivayetinde, Peygamberin keserken Bismillah deyip tekbîr aldigi da vardir. Bismillah derken, Besmele'dekiRahmânu'r-Rahtm sifatlarini zikretmek omakaama münâsib düsmez. Bismillah demek vâcib, kesme esnasinda tekbîr almak ve hayvani sol yanina yatirip sag yanma basmak müstehâbdir.

[63] Ismâîlî'nin ei-Mustahrac'daki rivayetinde: "Peygamber (S) bayram namazina çiktiginda, gittigi yoldan baska bir yoldan geri döner idi" denilmistir. Tirmizîde bu hadîsi Ebû Hureyre'den "Rasûlullah (S) bayram günü bir yoldan namazgaha çiktiginda, ondan baska bir yoldan döner idi" Iâfziy-le rivayet etmis, sonra bu konuda Abdullah ibn Umer ve Ebû Râfi'in de rivayetleri oldugunu haber vermis, sonra Câbir'in Buhârî'deki isnâd ile hadîsini zikredip -tipki Buhârî'nin dedigi gibi- "Câbir'in hadîsi, Ebû Hureyre'nInkinden daha sahîhtir" dedikten sonra: "Ilim ehlinden bâzilari bu hadîse uyarak, imâmin, namaza gittigi yoldan baska bir yoldan dönmesini müstehâb görürler. Safiî'nin kavli de budur" der.

Imâm Safiî, Kitâbu'l-Ümm'de, imâm için de, me'mûm için de bunun müstehâb olacagini söylemistir.

Imâm Mâlik de: Yetistigimiz imamlarin hep böyle yaptiklarini gördük, demistir. Imâm Ebû Hanîfe de bunu müstehâb görür ve terkinde be's görmez.

[64] Buhârî bu baslik ile bayram namazini kaçirmis olanin iki rek'at kilacagina, na-mâzgâha gelmemis kadinlarin, namaz kilinirken evlerinde kalmis sehirlilerin ve köylülerin de bu iki rek'atla mükellef olduklarini îmâ etmistir. Delili de Âise'-nin tegannî eden cariyeler hadîsinde, Peygamberin: "Bu gün, biz müstümânla-rin bayramidir" buyurmus olmasidir. Yânî bayram, imâm arkasinda bulunan ve bulunmayan her mükellef müslümânin bayrami oldugu için, o günün dînî siân olan namaz ile mükelleftirler demek istemistir. Bu ma'nâyi te'yîd için de, bundan sonra Enes'ten, Atâ'dan ve Ikrime'den ta'lîkan üç rivayet sevk ediyor

[65] Enes'in bu fiilini Ibnu Ebî Seybe mevsûlen rivayet etmistir. Enes'in bayram namazina gidemedigi günlerde bütün ailesini, evlâdini, himayesinde bulunanlari toplayip ma'Iûm tekbîrlerle iki rek'at bayram namazi kildirmak âdeti olduguna dâir daha sarîh rivayetler de vardir

[66] Ikrime'nin bu sözlerini de yine Ibn Ebî Seybe mevsûlen rivayet etmistir

[67] Atâ ibn Ebî Rebâh'in bu sözlerini ei-Feryâbî kendi Musannafmda mevsûlen rivayet etmistir.

Buhârî burada "Bayram namazini bir sebebden dolayi kaçirip kilamayan kimse, onu kaza eder", "Bayram namazini kaza ederken, asli üzere Iki rek'at kilar" mes'elelerini ortaya atmistir. Her iki mes'elede Takîhler ihtilâf etmislerdir, imâm Mâlik'e ve Sâfiîler'den Muzenî'ye göre, bayram namazini kaçirana kaza lâzim gelmez. Hanefîler'e göre ise, imâm arkasinda kilmayi kaçirana kaza yok ise de, imâm da cemâat gibi kaçirmis ise, ertesi gün cemâatle kilinir. Ertesi gün de kaçinlirsa, artik kilinmaz... (Tecrîd Ter., III, 202-203).

"Bu (yâni bayram namazim kaçiranin kaza etmesi) Safiî'nin mezhebidir. Imâmla beraber bayram namazini kilamayan iki rek'at kilar. Böylece her ne kadar imâmin maiyyetinde cemâati kaçirmis ise de, bayram namazinin faziletine erisir. "Hanefîler'e göre bayram namazinin kazasi yoktur. Imâmla beraber ka-çirmissa, dogrudan dogruya kendisi kaçirmistir. Müellif Buhârî bâb basligina Peygamber'in "Bu bizim bayramimizdir" sözüyle istidlal etti. Çünkü o sözde, bayram, bütün Islâm ahâlîye izafe edilmesi, zahiriyle bayramin bâzi kimselere hass olmadigina, bil'akis herkes için bayram olduguna delâlet eder. Böyle olunca islâm ahâlîsinin hepsi bu güne hâss olan ibâdet payina nail olmasi gerekir... Rasûlullah'm erkekler ve cemâatle namaz kilanlarla kayidlamaksizm "Bu günler bayram günleridir" sözü de, yine buna delâlet eder, yânî bayram yapmanin günün hakki oldugunu is'âr eder. Binâenaleyh bu günde kadin, çocuk, bedevî, köylü musâvî olarak, her kim mevcûd olursa bayram yapar.

"Sarihler bu makaamda müskillige ugramislar, anlayislar bunda sasirmis, vehîmler ardarda yürümüstür. Allah yegâne azîz ve allâm olandir (Sâh Veliy-yullah, Serhu Ebvâb..., s.87-88).

[68] Tegannî eden kizlari Ebû Bekr'in tekdîr ettigi gibi, Umer de Habesliler'in mescidde oynamalarini men' etmeye kalkmistir. Ikisi de bu hususta Peygamber'in izni oldugundan habersiz olarak men'e kalkismislardi. Peygamber de bayram günü oldugu, binâenaleyh sevinç gösterisi, tegannî ve belli idman oyunlarinin mesru oldugunu bildirerek, onlarin bu men'Ierini men' etmistir.

Bu iki hadîste bayram namazi zikredilmedigi için, bâb basligiyle münâsebetini anlamakta müskiller olmustur. Ibnu'l-Munîr, Peygamber'in bu hadîsteki "Bu günler bayram

günleridir, bu günler Minâ günleridir" sözlerinden bu münâsebet alinabilir; çünküPeygamber bayramin sünnetini mutlak olarak güne

[69] Buhârî bu baslikta tbn Abbâs'in bayram namazindan önce namaz kilmayi kerîh gördügü haberini getirmistir. Babin altindaki Ibn Abbâs'tan olan merfû' hadîs ise, bayram namazindan önce de, sonra da namazin terk edilmesi hakkindadir

[70] Bu hadîs, bu konuda sekk ve sübhe birakmayacak bir naklî delîl olmakla beraber, diger bâzi rivayetlerden bayram günü namazdan evvel ve sonra nafile namaz kilmanin caiz olup olmadigi mes'elesi ortaya çikmistir.

Ibn Mâce'nin Sünen'inde Abdullah ibn Amr'dan, Ibn Abbâs hadîsi gibi: 'Peygamber, hiçbir bayram namazinda ne evvel, ne de sonra hiçbir namaz kilmadi" rivayeti vardir.

Rivayet olunan hadîslerde Peygamber'in fiili hikâye olunup, o gün bayramdan evvel veya sonra nafile namazi kilmaktan nehye dâir hiçbir fiili hâvî olmadiklarindan, sahabe ve tâbiîler'Ie müetehid imamlar, bayram namazindan evvel veya sonra, veya hem evvel hem sonra, imâmin veya cemâatten bir ferdin nafile namaz kilmasinda kerahet olup olmadiginda haylî ihtilâf etmislerdir. Tafsîl yeri burasi degildir.

Metindeki hadîs bu hususta sübhe birakmayacak kuvvette ve sarahattedir.

Buhârî de, mes'eleye açiklik vermek için bu hadîsi getirmis oluyor.

Iki Bayram Kitabi, 45 merfÜ* hadîs Ihtiva etmistir. Bunlardan 4 tanesi muallak, geri kalani mevsûldur. Bunlardan gerek burada, gerek önce geçmis olan bölümlerde tekrar edilenleri 26 tanedir; geri kalani buraya hâlistir...

Burada sahabe ve tabiîlerden 23 tane muallak haber vardir. Bu muallaklardan bayram namazinin hutbeden evvel olduguna dâir Ebû Bekr, Um er ve Usmân'in haberleri muallak degildir. Çünkü bunlar ibn Abbâs hadîsi içinde mev-sûldürler.. (tbn Hacer)